

L'execució de les mesures de seguretat

Ramón García Albero

PID_00189765

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Les mesures de seguretat. Concepte, naturalesa, classes i contingut	7
1.1. Concepte	7
1.2. Naturalesa i requisits	7
1.3. Classes de mesures de seguretat	8
2. Principis que informen de l'execució de les mesures de seguretat	10
2.1. Principi de legalitat	10
2.2. Principi de reinserció social	10
2.3. Principi d'estricta necessitat	10
2.4. Principi de flexibilitat en l'execució de mesures	10
2.5. Principi d'oficialitat i jurisdiccional	11
3. El procediment d'execució	12
3.1. Competència i inici de l'execució	12
3.2. Lloc de compliment de les mesures	13
3.3. Revisió de les mesures acordades	15
3.4. Finalització del compliment de la mesura de seguretat	16
4. Compliment en cas de concurrència de penes i mesures de seguretat	17
4.1. L'execució de penes i mesures de seguretat d'acord amb el sistema vicarial	17
4.2. Execució de penes privatives de llibertat i mesures de seguretat imposades en causes diferents	17
5. Execució de mesures de seguretat no privatives de llibertat. Especial referència a la llibertat vigilada postpenitenciària	18
5.1. Contingut de la mesura i pressupòsits d'aplicació	18
5.2. Procediment d'execució	21
5.3. Breu referència a les altres mesures de seguretat no privatives de llibertat	23
6. Trencament de les mesures	24

Resum	25
Exercicis d'autoavaluació	27
Solucionari	29
Glossari	30
Bibliografia	31

Introducció

En aquest mòdul didàctic analitzarem l'execució no pas de les penes, sinó l'altra classe de conseqüència jurídica que coneix el dret penal: les mesures de seguretat.

Les mesures de seguretat són conseqüències jurídiques amb les quals el dret penal reacciona a la perillositat criminal dels qui tot i haver estat declarats autors d'un fet típic i antijurídic, no resulten imputables o la seva imputabilitat està disminuïda. És a dir, els manca (o tenen minvada) la capacitat per a entendre la significació antijurídica dels seus actes i actuar conforme a aquesta comprensió.

El seu contingut respon fonamentalment a la finalitat d'aquestes mesures, que no és –o pretén ser– sancionador (expressar el retret d'una inexistència o minvada culpabilitat), sinó fonamentalment rehabilitador. Això explica moltes de les característiques pròpies de l'execució de les mesures de seguretat (principi d'estricta necessitat, flexibilitat, etc.) sense perjudici que estiguin sotmeses també al principi de legalitat (material i jurisdiccional) tota vegada que es tracten, materialment, de mesures d'obligatori compliment i de contingut també aflictiu.

El contingut i les característiques de l'execució de les mesures dependrà, com veurem tot seguit, de la seva naturalesa, segons es tracti de mesures privatives de llibertat (internaments) o de mesures no privatives de llibertat.

Analitzarem també en aquest mòdul el repartiment de funcions entre el jutge o Tribunal sentenciador i el jutge de vigilància penitenciària en l'execució de les mesures (essencialment les privatives de llibertat).

Des de l'any 2010, s'ha introduït al Codi penal espanyol una nova mesura de seguretat, la llibertat vigilada, que a més de resultar aplicable als casos normals d'inimputabilitat –total o disminuïda– també ha de ser imposada a delinqüents perillous (sexuals i terroristes), malgrat ser plenament imputable, un cop complerta la pena privativa de llibertat. Al contingut i execució d'aquesta nova mesura, en la seva modalitat de mesura postpenitenciària, dedicarem també una especial atenció.

Objectius

Els objectius d'aquest mòdul didàctic son els següents:

1. Conèixer el concepte jurídicopenal de mesura de seguretat.
2. Conèixer el fonament i els pressupostos d'aplicació de les mesures de seguretat.
3. Conèixer les classes de mesures que preveu el Codi penal, a partir de la divisió bàsica entre mesures privatives i no privatives de llibertat.
4. Entendre els principis generals que orienten l'execució de les mesures de seguretat i les seves implicacions concretes.
5. Assolir unes nocions bàsiques sobre el procediment judicial d'execució de les mesures de seguretat.
6. Saber on i com es compleixen les mesures de seguretat d'internament.
7. Comprendre en què consisteix el sistema vicarial.
8. Conèixer els trets bàsics del procés de control i revisió judicial de les mesures de seguretat.
9. Analitzar el contingut, fonament i execució de la mesura de seguretat de llibertat vigilada, especialment quan és postpenitenciària.

1. Les mesures de seguretat. Concepte, naturalesa, classes i contingut

1.1. Concepte

Les mesures de seguretat estan regulades en el Codi penal en els articles 6 i 95 i següents, així com en el Reial decret 840/2011, de 17 de juny, pel que fa a les circumstàncies de la seva execució¹.

⁽¹⁾Articles 20 a 23.

Les mesures de seguretat són conseqüències jurídiques de naturalesa penal que imposa en sentència el jutge o tribunal al subjecte que, malgrat haver comès un fet típicament antijurídic, ha estat declarat totalment o parcialment exempt de pena, atesa la concurrència d'un eximent complet o incompleta d'inimputabilitat, sempre que la comissió del fet hagi palesat la perillositat criminal d'aquest. Arran de la reforma de 2010, a l'àmbit tradicional de les mesures de seguretat –dissenyades des del Codi de 1995 per a neutralitzar la perillositat criminal postdelictiva dels inimputables o semiinimputables– s'ha d'afegir la mesura de llibertat vigilada, prevista per a subjectes plenament imputables en cas de comissió d'uns delictes concrets per als quals està expressament prevista. A aquesta darrera mesura, ens hi referirem detalladament més tard.

1.2. Naturalesa i requisits

Tal com les hem definides, les mesures de seguretat són:

a) Conseqüències penals derivades de la comissió d'un delicte que comporten la limitació de drets en el subjecte². Tenen, per tant, naturalesa sancionadora, malgrat que la finalitat sigui essencialment de caire preventiu –prevenció especial, reinserció.

⁽²⁾Llibertat ambulatoria en el cas de les mesures d'internament o llibertat de fer en la resta de mesures.

Justament en atenció a la seva naturalesa, des del Codi penal de 1995, la seva imposició se sotmet a dues garanties bàsiques: el principi de legalitat, tant en la seva garantia material com jurisdiccional,³ i el principi de proporcionalitat⁴.

⁽³⁾Cal que el subjecte hagi comès un fet tipificat com a delicte, que hagi estat declarat provat en un judici just.

b) Conseqüències que no cerquen retribuir la culpabilitat al subjecte, com la pena, sinó prevenir-ne la perillositat –la que manifesta en el fet delictiu. Aquesta faceta explica que les mesures només s'han d'aplicar quan són estrictament necessàries per a neutralitzar la perillositat i no han de durar en concret més enllà d'allò que exigeixi la prevenció.

⁽⁴⁾Que explica que les mesures no poden ser ni en abstracte ni en concret més afflictives del que ho seria la pena imposable al subjecte en cas d'haver estat declarat plenament culpable.

En coherència amb aquesta naturalesa, i a mode de síntesi, podem dir que els requisits per a la imposició d'una mesura de seguretat són els següents:

a) En primer lloc, mitjançant la comissió prèvia d'un fet típic i antijurídic, totes les mesures són postdelictuals; la perillositat predelictual, la que encara no s'ha manifestat en un fet delictiu, no permet imposició de pena⁵.

⁽⁵⁾Articles 6.1. CP i 95.1a. CP.

b) En segon lloc, existència d'un judici de perillositat criminal subsistent en el moment de l'enjudiciament. S'entén la perillositat com la probabilitat raonable de comissió de nous fets delictius; es traca, per tant, d'un pronòstic de comportament futur que s'ha de deduir tant del fet comès com de les circumstàncies personals del subjecte⁶.

⁽⁶⁾Articles 6.1 CP i 95.1 CP.

c) En tercer lloc, imposició de mesura d'acord amb el principi de proporcionalitat. Proporcionalitat qualitativa que impedeix que pugui imposar-se mesura de seguretat privativa de llibertat –internament– si el delictes comès no preveu justament una pena d'aquesta naturalesa (presó). Proporcionalitat quantitativa que impedeix que la durada de la mesura de seguretat superi la que correspondria a la pena en abstracte prevista pel delictes.

1.3. Classes de mesures de seguretat

En atenció al seu contingut, les mesures de seguretat poden ser **privatives de llibertat i no privatives de llibertat**⁷.

⁽⁷⁾Article 96.2 CP.

Les **mesures privatives de llibertat** són:

- a) Internament en **centre psiquiàtric**.
- b) Internament en **centre de deshabitació**.
- c) Internament en **centre educatiu especial**.

Aquests tres tipus d'internament es correlacionen amb la classe d'eximent complet o incomplet d'inimputabilitat que s'hagi pogut apreciar en sentència⁸.

⁽⁸⁾Vegeu els articles 101, 102 i 103 del Codi penal.

En efecte, quan una persona és declarada totalment o parcialment exempta de responsabilitat criminal a causa de trastorns mentals⁹, alteracions en la percepció¹⁰ o per haver actuat sota la influència de la seva dependència a drogues tòxiques o estupefaents¹¹, se li pot imposar, si és necessària, una mesura d'internament per a tractament mèdic, una mesura d'educació especial en un establiment adequat al tipus d'anomalia o alteració psíquica que pateixi, o en un centre de deshabitació públic o privat degudament homologat o en un centre d'educació especial.

⁽⁹⁾Article 20.1 CP.

⁽¹⁰⁾Article 20.3 CP.

⁽¹¹⁾Articles 20.2 i 20.3.

Les **mesures de seguretat no privatives de llibertat** estan previstes en l'article 96.3 CP i són les següents:

- a) La inhabilitació professional.
- b) L'expulsió del territori nacional d'estrangers no residents legalment a Espanya.
- c) La llibertat vigilada.
- d) La custòdia familiar.
- e) La privació del dret a conduir vehicles a motor i ciclomotors.
- f) La privació del dret a la tinença i port d'armes.

Les mesures no privatives, tret de la llibertat vigilada, a la qual posteriorment ens referirem, poden aplicar-se en tots els casos en què no es pot imposar mesura d'internament –quan el delicte no preveu pena privativa de llibertat–però també directament –bé en sentència, o posteriorment en fase d'execució substituint un internament previ – en els casos anteriors, quan siguin més adients per a complir les finalitats de prevenció especial i neutralització de la perillositat.

En funció de com es relacionen amb l'eximent respectiu, podem parlar de **mesures aplicables als plenament inimputables**¹², o mesures aplicables a seminimputables, en els supòsits en què s'hagi apreciat un eximent incomplet¹³. En aquest últim cas, les mesures de seguretat s'apliquen juntament amb la pena, i s'executen d'acord amb el que s'anomena sistema vicarial i que després explicarem.

⁽¹²⁾Articles 101, 102 i 103 CP.

⁽¹³⁾Article 104 CP.

2. Principis que informen de l'execució de les mesures de seguretat

2.1. Principi de legalitat

Igual que en el cas de les penes, el que se sotmet a una mesura de seguretat no pot tenir restringits més drets que els que la llei preveu específicament en la condemna i els que siguin inherents a la naturalesa de la mesura imposada. A més d'aquesta garantia material, hi ha també la garantia jurisdiccional: la persona sotmesa a mesura de seguretat pot recórrer en defensa dels seus drets al jutge de vigilància penitenciària, o al jutge o tribunal sentenciador, segons els casos.

2.2. Principi de reinserció social

Com ja sabem, la orientació a la reinserció de les penes i les mesures de seguretat està consagrada en l'article 25.2 CE. Es tracta, ens ha dit el TC, no tant d'un dret fonamental dels condemnats a penes i mesures privatives de llibertat, sinó més aviat d'un mandat dirigit als poder públics perquè ofereixin al penat els mitjans necessaris per a permetre que sigui capaç de viure respectant la llei penal, mitjançant la superació dels aspectes de la seva personalitat que han pogut incidir en la comissió del delicte. Aquest principi és especialment rellevant quant a mesures de seguretat, i especialment quan no hi ha cap més finalitat per manca absoluta de retret de culpabilitat.

2.3. Principi d'estricta necessitat

Les mesures només es poden executar mentre hi subsisteix perillositat criminal en el subjecte, ja que la seva imposició només és legítima per causa de la necessitat de neutralitzar aquest perill. Això implica que el límit màxim de compliment de les mesures és sempre incert: no poden durar més que el que sigui estrictament necessari. I subsidiàriament –és a dir, fins i tot quan continua essent necessària– operará el límit temporal que representa la durada abstracta de la pena que correspon al delicte comès.

2.4. Principi de flexibilitat en l'execució de mesures

Es tracta d'un principi instrumental dels dos anteriors, que es tradueix en l'obligació de revisió periòdica de si procedeix o no que continuï la mesura, cessi o sigui substituïda per d'altra que és adient. El principi està reflectit en els articles 97 i 98 CP, que estableix un sistema de revisions periòdiques per part del jutge o tribunal sentenciador, que haurà d'adoptar una resolució expressa sobre la continuïtat, substitució, suspensió o cessament de les mesures

⁽¹⁴⁾Article 105 CP.

de seguretat. Aquesta resolució ha de ser adoptada després d'un procediment contradictori, que serà impulsat pel jutge de vigilància penitenciària quan es tracti de mesures d'internament. En el cas de mesures de seguretat no privatives de llibertat el procediment contradictori està activat pels informes dels serveis competents¹⁴.

2.5. Principi d'oficialitat i jurisdiccional

L'execució penal està presidida per l'actuació o impuls d'ofici a càrrec de l'òrgan estatal a qui la llei encomana l'execució. Segons l'article 117.3 de la Constitució espanyola (CE) i l'article 988 de la Llei d'enjudiciament criminal (LECrim) correspon als jutges executar les sentències.

3. El procediment d'execució

3.1. Competència i inici de l'execució

La competència per a ordenar l'execució de la mesura de seguretat imposada, un cop la sentència és ferma, correspon al jutge o tribunal sentenciador (no pas al jutge de vigilància penitenciària) d'acord amb el que preveuen els articles 985 i següents de la LECrim. El Tribunal Suprem, en una interlocutòria de 31/03/2000 que resolvia una qüestió de competència, va avalar aquesta solució.

El jutge o tribunal sentenciador dicta un manament de compliment, adreçat al servei o organisme encarregat de l'execució material, al qual s'adjunta testimoniatge de la sentència. En concret, si es tracta de l'execució de mesura privativa de llibertat bé sigui en centre psiquiàtric, bé en centre de deshabitació o bé en centre d'educació especial, el jutge o tribunal sentenciador remet ofici al centre penitenciari amb manament de penat –si es tracta de mesura imposada juntament amb pena, d'acord amb el sistema vicarial– o bé amb manament de "privació de llibertat" si es tracta d'un inimputable absolut plenament. En l'ofici el jutge o tribunal fa advertència de que hi queda pendent resoldre sobre la forma i el lloc concret de la mesura l'internament. Al mateix temps, lliura ofici als serveis socials penitenciaris¹⁵, acompanyant còpia de la sentència i/o de la interlocutòria que imposi la mesura en execució, així com de tots els documents mèdics que constin a l'expedient en relació amb la causa d'inimputabilitat perquè determini un centre adequat de compliment no penitenciari, o proposi que la mesura es compleixi en centre penitenciari¹⁶. Si el jutge o tribunal sentenciador ordena l'internament en centre penitenciari, s'hauran d'aplicar els articles 183 a 191 del Reglament penitenciari. També s'aplica aquest procediment quan es tracta de l'internament sobrevingut previst a l'article 60 CP. Un cop fet això el jutge o tribunal haurà de determinar la data d'inici i el temps màxim de la durada –límit màxim, sense perjudici del que disposen els articles 97 i 98 CP–, en aquesta "liquidació" (pròpiament no ho és), que serà comunicada al centre de compliment, i on s'hauran d'abonar els dies de presó preventiva que hauria pogut patir el subjecte com a mesura cautelar¹⁷.

Aquest procediment simple és el que s'establia, en relació amb qualsevol mesura, en l'article 21 del Reial decret 515/2005, encarregant als serveis socials penitenciaris del domicili del penat les actuacions necessàries per a fer-ne efectiu el compliment de qualsevol mesura. Segons aquest marc normatiu, els serveis socials havien d'elaborar un estudi de la situació del penat amb l'entrevista i la informació dels centres on realitzar el tractament. Elaboraven un pla individual d'intervenció i seguiment i elevaven la proposta al jutge de vigilància

(15) A Catalunya, a Mesures Penals Alternatives.

(16) Articles 182 CP i següents RP.

(17) STS 358/2006, de 24 de març.

(18) Article 98.2 CP.

penitenciària, sense perjudici de la competència de l'òrgan judicial competent. Aquest esquema, però, ha estat modificat per la LO 5/2010 de 22 de juny, que ha suprimit la intervenció del jutge de vigilància en el procés revisor de les mesures de seguretat no privatives de llibertat¹⁸ i tan sols s'ha conservat la seva presència en la custòdia familiar i en relació amb la llibertat vigilada postpenitenciària, atesa, en aquest últim cas, la immediatesa en la relació del jutge de vigilància amb institucions penitenciàries, a qui es va confiar el compliment material de la pena de presó, al final de la qual s'activa aquesta mesura, tal com veurem. (Es tracta, doncs, d'una mesura postpenitenciària.)

En sintonia amb aquest nou marc, el RD 840/2011, de 17 de juny, només atorga competència a l'Administració penitenciària quan es tracta de mesures de seguretat d'internament en centre psiquiàtric penitenciari¹⁹, no en altres casos, en els quals seran els serveis de l'Administració corresponent –o centre privat amb conveni– els qui informaran al jutge o tribunal sentenciador sobre la evolució del compliment de la mesura.

⁽¹⁹⁾Article 21 RD.

3.2. Lloc de compliment de les mesures

Com ja sabem, els qui hagin estat declarats exempts, totalment o parcialment, de responsabilitat criminal segons l'article 20.1 CP o la circumstància primera de l'article 21 en relació amb l'anterior, poden ser sotmesos a mesura d'internament en "establiment adequat al tipus d'anomalia o alteració psíquica que s'aprecii"²⁰. La llei no determina que sigui centre psiquiàtric penitenciari, ni públic ni privat, ni tampoc la modalitat del centre d'internament (amb més o menys restriccions de seguretat). Per tant, el jutge o tribunal sentenciador haurà de tenir en compte a l'hora d'acordar la mesura d'internament en un centre obert o tancat el grau de perillositat de l'individu i la previsió de reiteració de la conducta delictiva. Quan es tracti de compliment en un centre psiquiàtric penitenciari, el jutge o tribunal sentenciador pot ordenar l'ingrés en qualsevol establiment penitenciari. En aquest cas l'Administració penitenciària és l'òrgan competent per a determinar en quin centre s'assigna l'intern, segons l'article 79 LOGP i el 31.1 del Reglament penitenciari. Un cop ingressat en un hospital psiquiàtric penitenciari, s'ha de comunicar l'ingrés al jutge de vigilància penitenciària competent territorialment, amb el qual s'entendrà als efectes de comunicar els seus informes inicials i les revisions periòdiques.

⁽²⁰⁾Article 101 CP.

En qualsevol cas, l'elecció del centre s'ha de fer seguint criteris de professionalitat, racionalització i optimització de recursos. Per això, els criteris dels jutges de vigilància penitenciària sostenen la necessitat de donar preferència als serveis comunitaris sobre els penitenciaris. Això implica que en la mesura que sigui possible s'ha d'evitar el compliment en unitats o hospitals psiquiàtrics penitenciaris (frau d'etiquetes), i s'ha de donar prioritat als centres psiquiàtrics

⁽²¹⁾Cada persona té, segons el seu lloc de residència, un hospital psiquiàtric de referència.

pertanyents a la xarxa pública de salut mental i sectoritzats d'acord amb les directrius del Departament de Salut²¹ i centres de salut mental, d'acord amb la xarxa sectoritzada d'atenció en salut mental del Departament de Salut.

Quan s'acordi l'internament en hospital psiquiàtric no penitenciari, sigui públic o privat, el jutge o tribunal sentenciador comunicarà l'ingrés, adjuntant el testimoniatge de la sentència i la liquidació practicada al jutge de vigilància penitenciària competent territorialment en funció de la ubicació de l'hospital, als efectes previstos en els articles 97 i 98 CP²².

(22)Principi de flexibilitat i de revisió de les mesures en funció dels objectius assolits.

En tot cas, els que han estat declarats exempts de responsabilitat o amb responsabilitat atenuada haurien de ser internats en hospitals o establiments dependents dels serveis de salut comunitaris i mai no en establiments penitenciaris.

L'internament en **centres de deshabitució** està previst en els articles 102 i 104 CP, i està indicat en els casos d'exempció de responsabilitat criminal de l'article 20.2 CP o de l'eximent incomplet de l'article 21.1 CP en relació amb el precepte anterior. També aquí el centre de deshabitució que triï el jutge o tribunal sentenciador pot ser públic o privat, degudament acreditat o homologat. Tot i que la legislació penitenciària va establir un mandat de creació de centres de rehabilitació social per a l'execució de mesures penals –article 11.c) en relació amb l'article 1, ambdós de la LOGP–, el sistema de compliment de les mesures de seguretat es canalitza pels serveis penitenciaris mitjançant subscripció de convenis amb institucions públiques i privades, en el marc d'allò que disposa l'article 182.3 del RP.

L'internament només s'haurà d'acordar quan sigui estrictament necessari, atès que també es pot acordar, des del principi, com a mesura no privativa de llibertat integrada ara dins l'etiqueta de "llibertat vigilada", la mesura de submissió a tractament ambulatori. Aquestes mesures de seguretat de tractament extern ambulatori es poden executar en els centres d'assistència i seguiment de drogodependència (CAS), d'acord amb la xarxa sectoritzada d'atenció a drogodependències del Departament de Salut.

L'internament en un **centre educatiu especial** és previst en els articles 101, 103 i 104 CP, per als supòsits de declaració plena o incompleta d'exempció de responsabilitat criminal segons l'article 20.3 CP. Aquesta mesura pot ser executada, de fet, i en absència de centres d'educació especials dependents de l'Administració penitenciària, en diverses institucions:

- Serveis socials d'acolliment residencial de l'ICASS, en el cas català, per a persones amb disminució psíquica
- Institucions tutelars reconegudes per l'Administració

- Entitats d'iniciativa social reconegudes per l'Administració
- Unitats residencials per a disminuïts en hospitals psiquiàtrics, amb unitats de mitjana i llarga estada

Nota

S'ha denunciat, en aquest àmbit, que l'absència de centres d'educació especial depenents de l'Administració penitenciària, fa que en el cas de deficients psíquics, usualment internats en hospitals psiquiàtrics, s'acaben barrejant amb malalts mentals, la qual cosa provoca greus problemes.

3.3. Revisió de les mesures acordades

Segons el principi de flexibilitat, les mesures de seguretat han de durar el que sigui estrictament necessari per a neutralitzar i incidir en els factors de risc que expliquen la perillositat criminal del subjecte, i el seu contingut concret s'ha d'adaptar al màxim a aquestes exigències, la qual cosa obliga a reexaminar periòdicament el seu compliment a través d'un procediment de revisió regulat en els articles 97 i 98 del Codi penal.

Quan es tracti de mesures de seguretat privatives de llibertat, està prevista la intervenció del jutge de vigilància penitenciària, el qual impulsa el procediment contradictori de revisió previst en els articles 97 i 98 CP. En efecte, el jutge de vigilància ha d'eleva proposta de manteniment, cessament, substitució o suspensió de la mesura, abans de la valoració dels informes emesos pels facultatius i professionals que assisteixin l'intern sotmès a la mesura, en el seu cas, del resultat de les altres actuacions que amb aquesta finalitat ordeni. A més, és aquest equip multidisciplinari qui elabora els informes periòdics als quals es refereixen els articles 98 CP i l'article 196.2 del Reglament penitenciari, segons el qual:

"L'equip que atengui el pacient haurà de presentar un informe a l'autoritat judicial corresponent, en el qual es faci constar la proposta que es formula sobre qüestions com el diagnòstic i l'evolució observada amb el tractament, el judici pronòstic que es formula, la necessitat del manteniment, cessament o substitució de l'internament, la separació, el trasllat a un altre establiment o unitat psiquiàtrica, el programa de rehabilitació, l'aplicació de mesures especials d'ajut o tractament, així com les que haguessin de tenir-se en compte per al moment de la sortida d'aquell del centre."

En vista d'aquests informes, el jutge de vigilància eleva al jutge o Tribunal sentenciador la seva proposta, que serà:

- a) de continuïtat si subsisteix la perillositat de l'intern;
- b) de substitució si s'ha produït una modificació de la perillositat. Si es tractés d'intern la proposta s'encaminarà que s'imposi una mesura de seguretat no privativa de llibertat si es considera que el nivell de perillositat actual del subjecte no fa necessari continuar l'internament, però sí justifica la necessitat d'una mesura de seguretat no privativa de llibertat. També podria donar-se el cas invers, és a dir, una proposta d'internament, si la mesura de seguretat no privativa de llibertat comunicada al jutge de vigilància penitenciària resulta del tot insuficient per a controlar la perillositat criminal del sentenciat, fent

necessària la mesura d'internament per a assegurar-ne el control. Això només es podrà fer si és possible d'acord amb el principi de proporcionalitat qualitativa (el delictes ja preveia pena privativa de llibertat);

c) de suspensió si provisionalment la perillositat criminal del sentenciat fa innecessària la persistència de la mesura, ni l'adopció substitutiva d'una altra de diferent, i

d) de cessament si s'entén que la perillositat criminal del sentenciat ha desaparegut definitivament.

El jutge o tribunal sentenciador resoldrà motivadament –interlocutòria– la proposta, tenint en compte els informes esmentats, i un cop escoltada la persona sotmesa a mesura, el ministeri fiscal, i les altres parts.

Cal escoltar també a la víctima del delictes que no estigui personada si així ho sol·licita.

Si es tracta de mesures d'internament o d'una mesura de llibertat vigilada que s'hagi d'executar després del compliment d'una pena de presó, l'article 98 CP assenyala que el jutge de vigilància penitenciària estarà obligat a elevar almenys anualment la proposta de manteniment, cessament, substitució o suspensió de la mesura. Si es tracta d'internament psiquiàtric els informes han de tenir no ja una periodicitat anual, sinó semestral, d'acord amb el que disposa l'article 187.1 RP.

3.4. Finalització del compliment de la mesura de seguretat

La mesura de seguretat finalitza quan, amb independència del temps màxim de compliment, s'han assolit els objectius que cercava²³, o quan ha transcorregut el temps màxim de compliment.

Quan es tracta d'internament en centre psiquiàtric i, tot i haver complert la mesura en tota la seva durada, el jutge o tribunal consideri que cal continuar amb el tractament psiquiàtric, només li queda la via civil. Haurà d'instar el ministeri fiscal perquè impulsi el procediment per a l'internament urgent segons l'article 763 LEC i la declaració d'incapacitació de l'intern²³ si no ho estava abans.

Consulta recomanada

Vegeu l'apartat 3 de l'article 98 CP, fruit de la reforma de la LO 5/2010.

⁽²³⁾Cessament a proposta del jutge de vigilància o de les administracions, facultatius o professionals que assisteixen al sotmès a mesura no privativa de llibertat.

Vegeu també

Vegeu també l'article 185.2 del Reglament penitenciari.

4. Compliment en cas de concurrència de penes i mesures de seguretat

4.1. L'execució de penes i mesures de seguretat d'acord amb el sistema vicarial

Quan es declara algú parcialment exempt de responsabilitat criminal en relació amb els articles 20.1, 20.2 i 20.3, se li pot imposar, a més de la pena, les mesures de seguretat d'internament previstes per als casos d'eximent complet. Això no obstant, només es poden imposar mesures d'internament si la pena prevista pel delictes comès és de presó i sempre per una durada no superior a la de la pena prevista al Codi²⁴.

⁽²⁴⁾Article 104 CP.

En aquests casos, quan concorren penes i mesures de seguretat, el tribunal ha d'ordenar, primer, el compliment de la mesura, que s'abonarà al de la pena²⁴. Això vol dir que quan en la mateixa sentència s'imposi una pena de presó i una mesura de seguretat d'internament, es compleix en primer lloc la mesura. A més, el temps de compliment de la mesura es descompta del temps imposat de pena. Aquest sistema s'anomena "vicarial", perquè entén que, ateses les semblances tant de contingut de pena i mesura (en definitiva, privació de llibertat), com de finalitat (ambdues tendeixen a la reinserció social), l'aplicació acumulativa i afegida suposaria en la pràctica la vulneració del principi *non bis in idem*. Complint mesura s'està, en definitiva, complint també vicàriament pena.

Un cop aixecada la mesura, es pot acordar la suspensió del compliment de la resta de la pena si es considera que en executar-la es posarien en perill els efectes aconseguits amb la mesura, o bé aplicar alguna mesura de seguretat no privativa de llibertat regulades en l'article 96.3 CP.

4.2. Execució de penes privatives de llibertat i mesures de seguretat imposades en causes diferents

Fora dels casos abans vistos, pot succeir que mentre el subjecte està complint pena de presó per un altre delictes, estigui sotmès (en guanyar fermesa una sentència per altres fets) a una mesura de seguretat d'internament. Aquests casos, tot i no ser infreqüents, no estan regulats ni en el Codi penal ni en la normativa penitenciària. El principi general hauria de ser el compliment previ de les mesures d'internament també en aquests casos, per aplicació analògica d'allò que disposa l'article 99 CP en supòsits d'imposició conjunta de penes i mesures en sentència. El sistema vicarial ha d'inspirar, doncs, també la solució.

5. Execució de mesures de seguretat no privatives de llibertat. Especial referència a la llibertat vigilada postpenitenciària

5.1. Contingut de la mesura i pressupòsits d'aplicació

La llibertat vigilada constitueix una de les grans novetats de la reforma de 2010.

Concebuda com a mesura no privativa de llibertat, d'acord amb l'article 96.3 CP està prevista en dos supòsits:

a) Com a mesura directament aplicable als inimputables o semiinimputables conforme als articles 101, 102, 103 i 104 del Codi penal.

b) Principalment –i aquest és l'autèntic objectiu de la reforma–, com a mesura aplicable a certs subjectes perillosos, plenament imputables (i per tant als qui no s'ha apreciat cap eximent ni tan sols incomplet), un cop han complert la pena de presó imposada. En aquest cas, només s'imposa per raó de comissió dels delictes que especialment prevegin la mesura en la part especial del Codi, i que fins ara són els delinqüents sexuals²⁵ i terroristes²⁶.

⁽²⁵⁾ Qualsevol delicte del títol VIII del llibre II del CP; C. 192.1 CP.

⁽²⁶⁾ Article 579.3 CP.

Des del punt de vista del seu contingut concret, la llibertat vigilada no és una única mesura, sinó un conjunt de mesures entre les quals pot triar el jutge o tribunal sentenciador per tal de sotmetre el condemnat a "control judicial a través del compliment" d'aquestes.

Article 106 CP1

La llibertat vigilada consisteix en la submissió del condemnat a control judicial a través del compliment per part seva d'alguna o algunes de les mesures següents:

- a) L'obligació d'estar sempre localitzable mitjançant aparells electrònics que en permetin el seguiment permanent.
- b) L'obligació de presentar-se periòdicament al lloc que el jutge o tribunal estableixi.
- c) La de comunicar immediatament, en el termini màxim i pel mitjà que el jutge o tribunal assenyali a aquest efecte, cada canvi del lloc de residència o de la feina, o de lloc de treball.
- d) La prohibició d'absentar-se del lloc on resideixi o d'un determinat territori sense autorització del jutge o tribunal.
- e) La prohibició d'aproximar-se a la víctima, o a aquells dels seus familiars o altres persones que determini el jutge o tribunal.
- f) La prohibició de comunicar-se amb la víctima, o amb aquells dels seus familiars o altres persones que determini el jutge o tribunal.

- g) La prohibició d'acudir a determinats territoris, llocs o establiments.
- h) La prohibició de residir en determinats llocs.
- i) La prohibició d'exercir determinades activitats que puguin oferir-li o facilitar-li l'ocasió per cometre fets delictius de naturalesa similar.
- j) L'obligació de participar en programes formatius, laborals, culturals, d'educació sexual o altres de semblants.
- k) L'obligació de seguir un tractament mèdic extern, o de sotmetre's a un control mèdic periòdic.

Com es pot veure, el ventall de mesures encabides sota aquesta denominació és molt ampli, i les mesures de molt diversa natura. En qualsevol cas, el catàleg d'obligacions i prohibicions que poden imposar-se de manera acumulativa o alternativa és un catàleg tancat. No poden conformar-se obligacions no previstes, tot i la virtualitat que poguessin tenir sobre el control o la vigilància de la llibertat del penat, com a resulta en altres àmbits com el de les mesures – deures– que poden condicionar el gaudi de la suspensió del compliment de la pena privativa de llibertat o la mateixa llibertat condicional²⁷. Aquesta és una conseqüència del principi de legalitat en matèria d'execució de penes.

(27) Article 83.1.6a. i 90.2.

El ventall de mesures imposables és de naturalesa molt variada. Algunes mesures es connecten pròpiament amb **funcions de vigilància o control** genèriques de la llibertat del sotmès a la mesura. Aquest és el cas de la prevista en l'apartat 1 de l'article 106 CP: "l'obligació d'estar sempre localitzable mitjançant aparells electrònics que permetin el seu seguiment permanent".

Es tracta d'una mesura sense precedents en el CP previ a la reforma de 2010, que no existia en l'ara simplificat catàleg de l'article 96.3 CP, o de la mesura continguda en la lletra b): "l'obligació de presentar-se periòdicament en el lloc que el jutge o tribunal estableixi", mesura inspirada en l'article 503 de la LE-Crim com a mecanisme de control de la llibertat provisional.

També és una mesura amb finalitat de control la prevista en la lletra c): "la de comunicar immediatament, en el termini màxim i pel mitjà que el jutge o tribunal assenyali a aquest efecte, cada canvi del lloc de residència o del lloc de treball", mesura inspirada en les conegudes *notification orders* del dret anglosaxó, tot i que amb efectes menys estrictes, ja que no sembla obligar a comunicar qualsevol trasllat temporal –viatge, etc.– com sí succeeix en bona part dels països. Finalment, en la idea de **control genèric** es basa la prohibició, ja continguda en l'article 96.3 abans de la reforma, d'"absentar-se del lloc on resideixi o d'un determinat territori sense autorització del jutge o tribunal".

Altres mesures pretenen funcions de **control específiques**, però no es tracta ara tant d'un control espacial, com d'incidir en els factors de risc de reincidència, tot evitant el contacte amb factors de risc, o neutralitzant-los mitjançant programes *ad hoc*. A aquesta idea responen tant la "prohibició d'exercir determinades activitats que puguin oferir-li o facilitar-li l'ocasió per a cometre

fets delictius de similar naturalesa (lletra i) o la submissió a "programes formatius, laborals, culturals, d'educació sexual o d'altres similars"(lletra j), respectivament.

Però juntament amb les mesures de control genèric o específic del penat, altres mesures pretenen simplement **protegir la víctima**. La primera d'elles es preveu en la lletra h): "la prohibició d'aproximar-se a la víctima o a aquells dels seus familiars o altres persones que determini el jutge o tribunal". Una prohibició que amb similar abast es preveia en l'article 105.g) del Codi previ a la reforma de 2010, si bé ara s'escindeix en dues prohibicions diferents, sintonitzant així amb les penes d'igual naturalesa: la prohibició d'aproximació, d'una banda, i la prohibició de comunicació, de l'altra (prevista en la lletra i: "prohibició de comunicar-se amb la víctima, o amb aquells dels seus familiars o altres persones que determini el Jutge o Tribunal"). Contrasta però l'exhaustiva referència als mitjans que realitza l'article 48 CP amb la parquedat de la fórmula en matèria de llibertat vigilada.

També –encara que no només- en clau **innocuïtzadora, de neutralització de perills per a la víctima o tercers**, es pot interpretar "la prohibició d'acudir a determinats territoris, llocs o establiments", de la lletra g). L'article 96.3.5a., previ a la reforma, preveia una mesura similar, només que més rica en contingut, en establir-se una prohibició d'acudir "a determinats llocs o territoris, espectacles esportius o culturals, o de visitar establiments de begudes alcohòliques o de joc". L'obertura i indefinició dels "llocs" o "establiments" tracta probablement de permetre la màxima adaptació; procedirà la prohibició quan en el "lloc" o l'"establiment" no només poden haver-hi potencials víctimes, sinó també estímuls inadequats que precipitin el delicte (parcs infantils en cas de pederastes, per exemple).

Finalment, la mesura prevista en la lletra h) té exclusivament **finalitat protectora de la víctima o els seus familiars**. La "prohibició de residir en determinats llocs" estava prevista ja en l'article 96.3.4a.

Una referència especial cal fer a la mesura prevista en la lletra k), "l'obligació de seguir tractament mèdic extern, o de sotmetre's a un control mèdic periòdic". La seva inclusió va ser precedida, en els textos prelegislatius previs (anys 2007 i 2008) d'un intens debat a propòsit de la mal anomenada "castració química" (millor dit, teràpies de reducció hormonal reversibles). La mesura planteja inevitables dubtes de constitucionalitat en cas de simple lectura formal, quan s'apliqui, com a mesura postpenitenciària a subjectes plenament responsables –imputables. En aquests casos el jutge haurà de recaptar el consentiment del condemnat, tot i que resultaria legítim "oferir a canvi" un quadre menys restrictiu de mesures de control. En qualsevol cas, no cal oblidar que una obligació semblant, bé que referida exclusivament a imputables i semiinimputables ja es preveia en l'article 96.3.11 previ a la reforma. Sigui com sigui, i d'acord amb el que disposa la Llei 41/2002, s'imposa la interpretació assenyalada de

Article 48 CP

"Impedeix al penat establir amb elles, per qualsevol mitjà de comunicació o mitjà informàtic o telemàtic, contacte escrit, verbal o visual."

⁽²⁸⁾Article 100.3 CP.

fer implícitament exigible el consentiment, cosa que confirma explícitament la regulació específica del trencament d'aquesta mesura a la qual després farem referència²⁸.

5.2. Procediment d'execució

Cal distingir segons es tracti de la mesura de llibertat vigilada que s'imposa als inimputables o semiinimputables en els casos dels articles 101, 102, 103 i 104 CP, prevista en l'article 105 del Codi penal, de la mesura de seguretat postpenitenciària aplicada als penats que preveu l'article 106 CP.

En el primer cas, l'execució no planteja especials particularitats. Tractant-se de mesura no penitenciària, tot dependrà de la classe de mesura concreta aplicada.

Si es tracta de sotmetre a tractament extern o ambulatori –anomalies psíquiques, toxicomanies, etc.– el jutge o tribunal oficia al Servei de Mesures per tal que proposi el centre de compliment de la mesura, amb una proposta de pla d'intervenció, que haurà de ser aprovada. El jutge o tribunal aprova el pla, i requereix compliment al sotmès a la mesura, amb advertiments de trencament. Els informes de seguiment i les propostes que elevi Servei de Mesures²⁹ ha de ser aprovat, també, pel jutge o tribunal sentenciador. No hi ha, per tant, intervenció del jutge de vigilància penitenciària. Pel que fa a la resta de mesures enumerades en l'article 106.1 CP moltes d'elles es corresponen amb penes i el seu contingut és idèntic³⁰ per la qual cosa la seva execució no presenta particularitats dignes de menció.

⁽²⁹⁾Article 83.1.6a. i 90.2.

⁽³⁰⁾Prohibició d'apropament, de comunicació, etc.

Si es tracta d'una mesura de seguretat postpenitenciària per a imputables que hagin comès un delictes que obliga a acordar-la (delictes sexuals, terrorisme), l'aplicació i execució es fa de la manera següent:

a) El jutge o tribunal sentenciador ha d'acordar la imposició de la mesura en sentència, de manera obligada, sempre que es condemni per un delictes que la preveu expressament. En aquesta fase no hi ha cap concreció de la mesura concreta en què consistirà. Només es condemna en abstracte una mesura de seguretat "de llibertat vigilada".

b) Almenys dos mesos abans de l'extinció de la pena privativa de llibertat, de manera que la mesura de llibertat vigilada pugui iniciar-se en aquest mateix moment, el jutge de vigilància penitenciària, pel procediment previst en l'article 98, haurà d'elevat l'oportuna proposta al jutge o tribunal sentenciador, el qual, d'acord amb aquest procediment, concretarà el contingut de la mesura, tot fixant les obligacions o prohibicions específiques que haurà d'observar el condemnat. En conseqüència, i prèviament l'administració penitenciària, a sol·licitud del jutge de vigilància penitenciària, haurà elevat a aquest un informe tècnic sobre l'evolució del penat a aquest efecte. Aquest informe serà

⁽³¹⁾Article 23 RD 840/2011.

elaborat per la junta de tractament, o òrgan autonòmic equivalent, del centre penitenciari en el qual el penat estigui complint condemna, o del que estigui adscrit si està en llibertat condicional³¹.

c) Si el penat hagués estat condemnat a diverses penes privatives de llibertat que hagi de complir successivament, el moment d'efectuar la proposta s'entendrà que és quan conclogui el compliment de totes elles. De la mateixa manera, el penat a qui s'hagués imposat per diversos delictes d'altres mesures de llibertat vigilada que, atès el contingut de les obligacions o prohibicions establertes, no poguessin ser executades simultàniament, les complirà de manera successiva, sense perjudici que el jutge o tribunal pugui exercir les facultats de revisió.

d) Pel mateix procediment ja vist de l'article 98 CP, el jutge o tribunal sentenciador pot modificar més endavant les obligacions i prohibicions imposades; també pot reduir la durada de la llibertat vigilada o posar-hi fi amb vista al pronòstic positiu de reinserció que consideri innecessària o contraproduent la continuïtat de les obligacions o prohibicions imposades. Fins i tot pot deixar sense efecte la mesura quan aquest pronòstic positiu es doni en el moment de concreció de les mesures.

La versatilitat de la mesura no només es fa palesa, per tant, en l'aplaçament en el moment de complir la pena de presó perquè el jutge de vigilància proposi al jutge o tribunal sentenciador, i aquest acordi, el contingut concret de la llibertat vigilada a la vista dels informes dels responsables de tractament penitenciari (principi de flexibilitat).

A més d'aquesta proposta inicial, el Jutge de vigilància ha d'informar, almenys anualment, sobre la necessitat de modificar la mesura, en atenció a les necessitats que presenti el condemnat. Aquesta "adaptació" pot consistir en la modificació del nombre i classe de mesures, en la reducció del temps de compliment de la mesura, o fins i tot per a posar fi a la mesura mateixa, declarant-la extingida, sempre que el pronòstic positiu de reinserció social, "faci innecessària o contraproduent la continuïtat de les obligacions o prohibicions imposades".

Finalment, la possibilitat més rellevant atorgada al jutge o tribunal és, justament, la de "deixar sense efecte la mesura quan la circumstància descrita en la lletra anterior es doni en el moment de concreció de les mesures que es regula en el número 2 del present article". En definitiva, rectament interpretada, aquesta possibilitat converteix la mesura de seguretat imposada en sentència en una mesura sotmesa a condició resolutòria: dependrà que en el moment de la seva aplicació, les circumstàncies personals del condemnat, en definitiva les necessitats de control a la vista del pronòstic de reinserció social, subsisteixin o no. Materialment, no li faltarà raó a qui sostingui que hi ha un cert frau d'etiquetes, ja que es tracta d'una mesura que, substancialment, està mancada

d'un pressupost autònom, això és, una perillositat criminal ancorada en el fet comès; sinó que descansa sobre una perillositat autònoma i posterior al fet – la que roman un cop complida la pena.

5.3. Breu referència a les altres mesures de seguretat no privatives de llibertat

La resta de mesures de seguretat no privatives de llibertat de l'article 96.3 CP no plantegen especials problemes. De fet la major part d'elles³² poden també ser imposades, amb idèntic contingut, com a penes.

Pel que fa a la nova mesura de custòdia familiar, introduïda per l'LO 5/2010, val a dir que es tracta de sotmetre el subjecte a la cura i vigilància d'un familiar designat pel jutge o tribunal sentenciador, sempre que accepti. Aquestes funcions tuitives i de vigilància es duren a terme amb relació al jutge de vigilància penitenciària. No podrà suposar perjudici per a les activitats escolars o laborals del custodiat³³.

⁽³²⁾Inhabilitació professional, expulsió del territori nacional en cas d'estrangers no residents legalment a Espanya, privació del dret a conduir vehicles a motor o ciclomotors i permís d'armes.

⁽³³⁾Article 96.3 CP.

6. Trencament de les mesures

Conforme a l'article 100 del Codi penal s'ha de distingir entre mesures de seguretat privatives de llibertat i no privatives.

Si es tracta de mesures de seguretat d'internament, l'article 100.1 CP disposa que el trencament donarà lloc al reingrés del subjecte en el mateix centre del qual s'hagués evadit o en un altre que correspongui al seu estat. Un cop trencada la mesura de seguretat, se n'interromp el còmput, i el jutge de vigilància haurà de lliurar les oportunes ordres de detenció de l'intern evadit sempre que es tracti d'internament en hospital psiquiàtric penitenciari o d'internaments que li hagin estat comunicats en institució extrapenitenciària

Si es tracta de trencament de mesures de seguretat no privatives de llibertat, l'article 100.2 CP estableix que:

"el jutge o tribunal podrà acordar la substitució de la mesura trencada per la d'internament si aquesta estigués prevista per al supòsit que es tracti i si el trencament demostrés la seva necessitat."

En tots dos casos, a més de les conseqüències assenyalades es deduirà testimoniança pel trencament de mesura de seguretat³⁴. L'única excepció a aquesta regla està representada pel tractament mèdic: la negativa a sotmetre's a continuar el tractament no donarà lloc a delictes, però el jutge o tribunal podran acordar la substitució del tractament inicial o posterior rebutjat per un altra mesura de les aplicables³⁵.

⁽³⁴⁾Article 468 CP.

⁽³⁵⁾Article 100.3 CP.

Resum

Les mesures de seguretat són conseqüències jurídiques de naturalesa penal que s'imposen en sentència als inimputables o semiinimputables per causa de la perillositat criminal que s'ha manifestat en el fet típic i antijurídic que han comès (perillositat postdelictual). No cerquen, doncs, retribuir la culpabilitat de l'autor, sinó prevenir-ne la perillositat.

Com a conseqüències penals i de contingut limitador de drets, se sotmeten al principi de legalitat –tant material com jurisdiccional- a més de principis propis (finalitat rehabilitadora, estricta necessitat, flexibilitat, etc.).

En atenció al seu contingut, poden ser mesures privatives de llibertat o mesures no privatives de llibertat.

Quan una persona és declarada totalment exempta de responsabilitat criminal a causa de trastorns mentals, alteracions de la percepció o per haver actuat sota la influència de la seva dependència a drogues tòxiques o estupefaents (articles 20.1, 20.2 i 20.3), se li pot imposar una mesura d'internament per a tractament mèdic o educació especial en un establiment adequat al tipus d'anomalia o alteració psíquica que pateixi, en un centre de deshabituació públic o privat degudament homologat o en un centre d'educació especial. També es poden imposar mesures no privatives de llibertat (inhabilitació professional, expulsió, llibertat vigilada, custòdia familiar, privació de dret a conduir vehicles).

Quan la persona ha estat declarada parcialment exempta de responsabilitat criminal se li pot imposar, a més de la pena, mesures de seguretat. Però no es poden imposar mesures d'internament si la pena prevista pel delicte comès és de presó i sempre per una durada no superior a la de la pena prevista en el Codi.

Quan concorren penes i mesures de seguretat, el tribunal ordena el compliment de la mesura, que s'abona pel de la pena (article 99). Quan en la mateixa sentència s'imposi pena de presó i mesura de seguretat d'internament, es complirà en primer lloc la mesura. A més, el temps de compliment de la mesura es descompta del temps imposat de pena. Un cop aixecada la mesura, es pot acordar la suspensió del compliment de la resta de la pena si es considera que en executar-la es posarien en perill els efectes aconseguits amb la mesura. Anomenem aquesta forma de compliment *sistema vicarial*.

En el cas que la pena imposada pel delicte no fos privativa de llibertat, només es poden imposar mesures de seguretat no privatives de llibertat (articles 96.3 i 105).

Durant l'execució de la sentència, el jutge o tribunal pot adoptar, mitjançant un procés contradictori i a proposta del jutjat de vigilància penitenciària, la decisió de mantenir la mesura, decretar-ne el cessament (si ha desaparegut la perillositat criminal), substituir-la per una altra de més adequada o suspendre'n l'execució.

La mesura de llibertat vigilada s'aplica, a més dels inimputables i semiinimputables, a certs subjectes perillosos que han comès delictes sexuals o de terrorisme, plenament imputables, i un cop han complert la pena de presó (mesura postpenitenciària). Consisteix a sotmetre el penat a una obligació o diverses, o prohibicions, que permeten el seu control judicial. La mesura s'imposa en sentència, però la concreció d'aquestes obligacions o prohibicions la fa el jutge o tribunal, un cop complerta la pena, a proposta del jutge de vigilància penitenciària. En qualsevol moment, fins i tot en l'inicial, es pot modificar, reduir o deixar sense efecte la mesura si hi ha pronòstic positiu de reinserció.

Exercicis d'autoavaluació

1. Quin es el límit màxim de compliment d'una mesura de seguretat?

- a) Només el de la pena abstracta imposable al delictes comès.
- b) El que calgui per a prevenir la perillositat criminal del subjecte, i subsidiàriament, la pena abstracta imposable al delictes comès.
- c) No té límit, ja que depèn de les necessitats de prevenció.
- d) El que s'estableix específicament per a les mesures de seguretat en el Codi penal.

2. Quan es poden imposar mesures de seguretat privatives de llibertat?

- a) Quan el subjecte perillós ha comès un delictes que preveu una pena privativa de llibertat.
- b) Sempre que sigui estrictament necessari per a prevenir la perillositat del subjecte, amb independència de la gravetat del fet comès.
- c) Quan el subjecte ha comès un delictes i n'ha resultat plenament imputable.
- d) Cap de les anteriors respostes és correcta.

3. La mesura d'internament en centre psiquiàtric....

- a) s'ha d'acordar necessàriament en centre o unitat psiquiàtrica penitenciària.
- b) es pot complir en centre psiquiàtric no penitenciari, sempre que el subjecte no manifesti una especial perillositat.
- c) no es pot complir, en cap cas, en hospital psiquiàtric penitenciari.
- d) Cap de les anteriors respostes és correcta.

4. El jutge de vigilància penitenciària...

- a) té facultats de control de qualsevol mesura de seguretat.
- b) només controla l'execució de les mesures privatives de llibertat.
- c) només controla l'execució de les mesures d'internament, a més de les mesures de llibertat vigilada postpenitenciària i de custòdia familiar.
- d) només controla l'execució de les mesures de seguretat no privatives de llibertat.

5. Les propostes de manteniment, substitució, suspensió o cessament de les mesures de seguretat...

- a) corresponen al jutge o tribunal sentenciador.
- b) corresponen exclusivament als serveis socials penitenciaris.
- c) corresponen al jutge de vigilància penitenciària.
- d) No es pot modificar l'execució d'una mesura de seguretat, ja que ho impedeix el principi de flexibilitat.

6. És propi del sistema vicarial...

- a) que la mesura de seguretat s'executi després d'haver-se complert la pena.
- b) que la mesura de seguretat tingui una durada màxima igual a la de la pena que s'hauria pogut imposar, en el cas d'haver estat declarat imputable el subjecte.
- c) que la mesura de seguretat s'executi abans de la pena i s'aboni el seu compliment al de la pena.
- d) Cap de les anteriors respostes és correcta.

7. La mesura de vigilància judicial...

- a) només està prevista per a imputables i semininimputables.
- b) ha d'aplicar-se també a subjectes imputables, quan el Codi especialment ho prevegi, un cop complerta la pena privativa de llibertat.
- c) és, per naturalesa, una mesura privativa de llibertat.
- d) Cap de les anteriors respostes és correcta.

8. L'administració penitenciària...

- a) intervé en la definició del pla de compliment de qualsevol mesura de seguretat.
- b) només intervé en l'execució de les mesures no privatives de llibertat.
- c) no intervé en la definició ni en el control de les mesures de seguretat no privatives de llibertat, llevat de la vigilància judicial postpenitenciària.
- d) Cap de les anteriors respostes és correcta.

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. b

2. a

3. d

4. c

5. c

6. b

7. b

8. c

Glossari

CAS *m* Centres d'assistència i seguiment de drogodependència.

castració química *f* Forma vulgar d'anomenar el tractament hormonal reversible que inhibeix la secreció de testosterona i per tant l'impuls sexual.

eximent *m* Causa que en cas de concórrer en el moment del fet, impedeix imposar pena al subjecte (poden ser causes de justificació, causes d'exculpació o causes d'inimputabilitat)

ICASS *m* Institut Català de la Salut

inimputables *m pl* Persones de les quals es diu que no tenen capacitat per a comprendre el sentit antijurídic de la seva conducta o d'actuar d'acord amb aquesta comprensió.

LEC *f* Llei d'enjudiciament civil.

LOGP *f* Llei orgànica general penitenciària.

non bis in idem Principi constitucionalitzat tàcitament a l'article 25.1 CE que impedeix que algú sigui castigat dues vegades pel mateix fet i en atenció al mateix fonament.

notification orders *f pl* Mesures del dret anglosaxó que consisteixen bàsicament en l'obligació de mantenir informat el jutge o tribunal sobre canvis de domicili, treball, viatges, etc.

perillositat predelictual *f* Pronòstic desfavorable de comissió de futurs delictes que no es basa en la comissió prèvia d'un delicte per part del subjecte. El contrari de la perillositat postdelictual.

TC *m* Tribunal constitucional

trencament *m* Incompliment voluntari d'una pena o mesura de seguretat.

Bibliografia

García Albero, R. (2011, 6a. ed.). *Comentarios al Código Penal Español* (t. I) (pàg. 633-703). A: Quintero Olivares (dir.) Cizur Menor: Aranzadi.

Gracia Martín, L. (2006), "Las medidas de seguridad y reinserción social". A: Luís Gracia Martín (coord.). *Tratado de las consecuencias jurídicas del delito* (pàg. 429-490). València: Tirant lo Blanch.

Sanz Morán, A. J. (2003). *Las medidas de corrección y de seguridad en el Derecho penal*. Valladolid: Lex Nova.

Santos Requena, A. A. (2001). *La imposición de medidas de seguridad en el proceso penal*. Granada: Comares.

Sierra López, M. del V. (1997). *Las medidas de seguridad en el nuevo Código Penal*. València: Tirant lo Blanch.

